

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 5, Sayı 11, Mart 2018, ss. 19-22.
Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 5, Issue 11, March 2018, pp. 19-22.
ISSN 2148-5704
DOI Number: 10.17822/omad.2018.80
Geliş Tarihi/Received: 21.02.2018 Kabul Tarihi/Accepted: 17.03.2018

“İSTANKÖY” ADASININ İSMİ NEREDEN GELİYOR?

Where Is the Name of the Island “Istankoy” Coming From?

Mehmet Turgut BERBERCAN*

Öz: Âdeta Anadolu'nun bir parçasıymış gibi görünen ve Ege Denizi'nin ince bir hat oluşturarak Anadolu'dan ayırdığı onlarca adadan biri de “İstanköy” adasıdır. Strateji açısından ve doğal olarak politik açıdan İstanköy, Doğu Ege'deki önemli geçit noktalarından biri üzerinde bulunması nedeniyle tarih boyunca muhtelif mücadelelere sahne olmuş, çeşitli milletlerin idaresi altında kalmıştır. Ada, 1523'ten 1912'ye kadar Türk hâkimiyetinde kalmıştır. Bugün Yunanistan'a bağlı olan İstanköy, Adalar denizi (*L'Archipel*) Ege'nin *On İki Ada* (=Dodekanisos) kesiminde Rodos ile birlikte Türk varlığının nüfus ve kültür açısından devam ettiği bir adadır. Bu çalışmada, etimolojik bir metotla, Türklerce Ada'ya verilen isim olan “İstanköy”ün nereden geldiği hususunda Türk dili araştırmaları açısından kısa bir inceleme sunulacaktır.

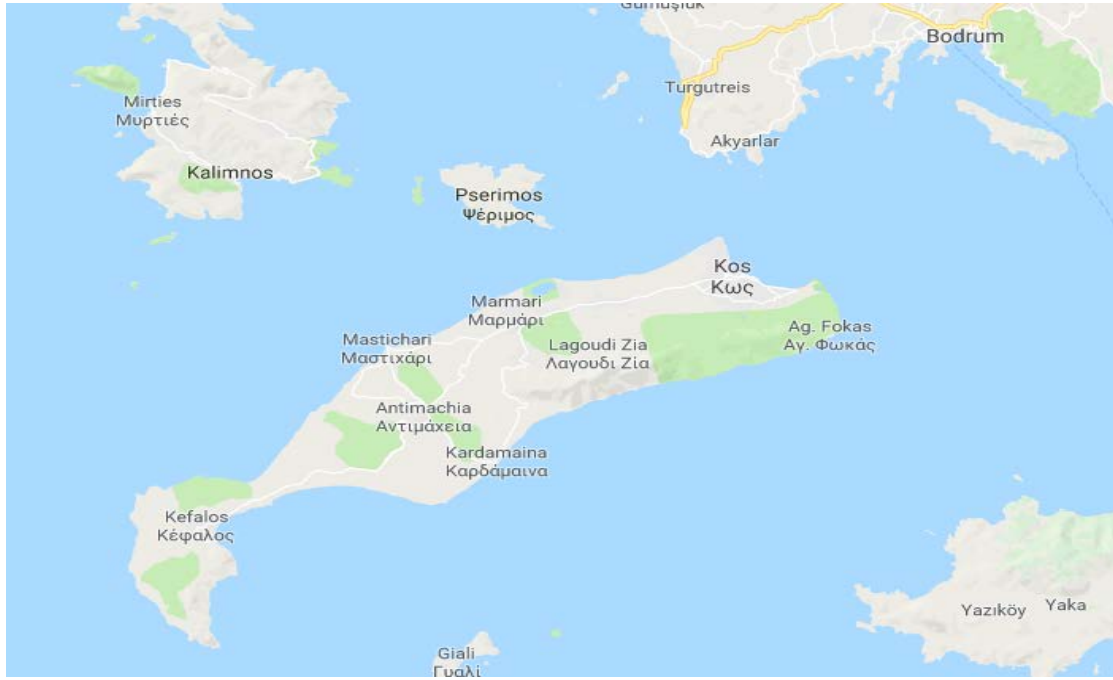
Anahtar Kelimeler: İstanköy, ada, Ege, isim, etimoloji

Abstract: Istankoy (Kos) is one of the islands in the Aegean Sea which looks as if it were part of Anatolia, despite actually separated from the sea with a thin line that the Aegean Sea draws. The Island of Istankoy is situated in a strategically thus politically significant point of passage in the eastern Aegean Region. the Island became the scene of various struggles, and was ruled by many different nations in the past. Istankoy was ruled by Turks between the years 1523 and 1912. The Island, being under the jurisdiction of Greece today is an island with Rhodes where Turkish population and culture remarkably exist now in the Twelve Islands Region (=Dodekanisos) of the Archipelago (*L'Archipel*). In this paper, a short analysis by an etymological method from the perspective Turkish language studies is presented on the name “Istankoy” given by Turks to the island.

Keywords: Istankoy, Island, Aegean, name, etymology

İstanköy 1523'te, Rodos'un fethinden kısa bir süre sonra Osmanlıların eline geçmiş, Anadolu'dan gelen Türk nüfus ile birlikte Ada'nın nüfusu çeşitlenmiş ve çoğalmıştır. Ege'nin *On İki Ada* (=Dodekanisos) kesiminde bugün Rodos ile birlikte Türk varlığının nüfus ve kültür açısından devam ettiği özel bir ada olan İstanköy (bkz. Harita x), Türk dünyası için bilhassa dil ve kültür yönünden çok önemli ve dikkat çekici bir adadır. 1912'de İtalyan yönetimine bırakılan İstanköy, Rum nüfusun daha fazla olduğu bahanesiyle Türkiye'nin görüşü alınmaksızın Paris Antlaşması neticesinde 1947'de Yunanistan'a teslim edilmiştir. İlerleyen zaman zarfında İstanköy Türklerinin büyük bir kısmı Türkiye'ye göçmek durumunda kalmış; ancak kültürel etkilere, politik baskılara direnmeyi başaran ve Ada'ya tutunarak kendilerini hiçe sayan siyasete karşı duran, dil ve kültür açısından kimliğini koruyan Türkler bugün Ada'da mevcuttur. Türk nüfusun 1500 civarında olduğu tahmin edilse de bu sayının daha fazla olduğu bilinmektedir (ayr. bkz. Berbercan, 2017).

* (Doç. Dr.), Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çankırı/Türkiye, e-mail: mtberbercan@gmail.com, ORCID: orcid.org/0000-0001-9847-384X

Harita x: <http://www.google.com.tr/maps>

İstanköy adası, tarih boyunca çeşitli isimlerle anılmıştır. Bugün dünyada “Kos (Cos)” ismiyle tanınan Ada’ya Yunanlılar “Kos” ve “Stin Kos”, Latinler “İstingo” yahut “Stanko”, Saint-John Şövalyeleri “Lango”, İtalyanlar “Koo (Coo)”, Türkler ise “İstanköy” ismini vermiştir. Piri Reis, 17. yüzyılda Ada’nın gayrimüslimler tarafından “Lanko” şeklinde zikredildiğini bildirir (Piri Reis, 1973: 209). Esasen şövalyelerin taktığı isim olan “Lango”, Latince “uzun” anlamındaki “Lungo” kelimesinden gelir; adanın ince ve uzun bir kara parçası olması, bu ismin Ada’ya neden verildiğini açıklamaktadır. Yunanlıların verdiği isim olan “Kos”, tarihî ve mitolojik bir açıklamaya sahiptir. MÖ 1000’lerde Ada’da yaşamış kral Merops’un kızının ismi olan “Koon”dan “Kos” kelimesi türetilerek Ada’ya isim olmuştur.

Evliya Çelebi’nin Seyahatnamesi’nde Ada’nın ismi, “İstanköy” şeklinde açık bir şekilde kaydedilmiştir. Türklerce verilmiş bu ismin Yunanlıların Ada’ya taktıkları “Stin Kos” isminden geliştirilerek Türkçeleştirildiği ve Türk telaffuzuna uygun hâle getirildiği düşünülmektedir. Kelime iki parça olarak “istan” ve “köy” şeklindeki iki ayrı kelimenin birleştirilmiş halidir. İlk kelime “istan”ın Yunanca artikel “stin”den geliştirilen ve Türkçede anlamı bulunmayan bir kelime olduğu ileri sürülmüştür. Bu düşüncenin sahibi Halikarnas Balıkcısı, Türkçede Yunancadaki harf-i tarif (*article definitif*) “stin”in (kimi kez sadece /s-/ yahut /z-/ olarak telaffuz edilir) ses değişimi yoluyla, birlikte kullanıldığı kelimeyle birleştirildiğini yani “Stin Myrina”dan *İzmir*, “Stin Poli(s)”den *İstanbul*, “Stin Ko(s)”dan *İstanköy* (=Kos), “Stin Nikea”dan *İznik*, “Stin Nikomediya”dan *İzmit* şekillerinin oluştuğunu kaydetmiştir (Halikarnas Balıkcısı, 1977: 159-160, 285; 1985: 62-63). Adalı Türklerin bazılarının “istan” kelimesindeki ikinci ünlüyü uzun olarak “istaan” şeklinde telaffuz ettikleri görülmektedir. Bu durum, Ada isminin Arap harfli imlasında da te (ت)’den sonra elif (ل)’in kullanılmasıyla tespit olunmaktadır. Ancak telaffuzun uzun ünlülü olması eski imladaki okuma alışkanlığına bağlanarak dünden bugüne ulaşmış bir telaffuz etkisi olarak düşünülebilir.

Ada halkı tarafından bilinen etimolojiye göre “İstanköy” isminin Pargalı İbrahim Paşa ile ilgili bir rivayetle bağlantısı bulunmaktadır. Rivayete göre, Bodrum Kalesi’nin fethinden sonra Pargalı İbrahim Paşa kaleye çıkıp İstanköy adasına bakarak “Bu kimin adası?” diye sormuş. Cevaben “Bu, kefere köyüdür” demişler. Paşa’nın Ada’yı almak istediğine isnaden

Ada'ya "İstenen Köy" denmiş ve "istenen"den "istan" kelimesi doğmuş. Bu halk etimolojisinin yanında, zayıf bir düşünce olarak, Farsça kökenli ve yer ismi yapan *-(i)stân* eki ile "istan" arasında bir ilgi düşünülebilir. Fakat Türkçede, sadece ek hüviyetinde bulunan bir gramer şeklinin doğrudan doğruya yer ismini karşılayacak şekilde kullanılmış olması pek uzak ve zorlama görünmektedir (Söz konusu *ستان* eki için bkz. Johnson, 1852: 683c); ayrıca Farsçada, *âstân* "ayakkabı yapan; uyuşmuş miskin; eşik, kapı dibi; saray; Osmanlı idaresi, hükümeti; kutsal kişilerin türbesi", *astân ~ estân* "dinleme yeri, uyunan yer" ve *âsitâne* "evliya türbesi" şekillerinde ses benzerliği taşıyan çeşitli kelimeler ile Arapçada *ustân* yer ismi (Bağdat'a yakın dört ilçeden biri) ve *astân* "yaşlı ağaç kökleri" kelimeleri bulunmaktadır. F. Johnson'ın lugatından (683c) alınarak yukarıda sıralanan bu kelimeler arasında dikkat çekici olarak, *astân* (استان) için "A place of rest: a sleeping-place" (=dinlenme yeri: uyuma yeri) şeklinde bir anlam verilmiştir. *âstân* (آستان) için ise, verilen anlamlar arasında "The Ottoman Porte" (=Osmanlı idaresi, hükümeti)" bulunmaktadır (bkz. krş. Johnson, 1852: 73c; ayr. diğer sözlükler bkz. Parlatır, 2011: 107b; Mütercim Âsım Efendi, 2009: 26a); ayrıca medli elif kullanılarak yazılan kelimenin "eşik, kapı dibi" anlamının olması, İstanköy'ün coğrafi olarak deniz yoluyla Anadolu'ya âdetâ bir kapı eşiği gibi açık ve çok yakın olması sebebiyle düşündürücü görünmektedir. Fakat bu noktada, ada isminde bulunan /i-/nin geçirdiği şüpheli fonolojik değişimi açıklamak gerekecektir.

İkinci kelime "köy"ün ise Anadolu'da Türklerce kurulmuş yerleşim yerlerinin isimlerinde sıkça görülen "oturanları çiftçilerden ibaret olan, kasabadan küçük ev topluluğu (TDK Türkçe Sözlük, 1955: 465; ayrıca bkz. Şemsettin Sami, 1317: 1218-1219)" anlamındaki isim olduğu bellidir; harciâlem bir bilgi olarak bu isim, Farsça *kūy* (کوی) şeklinden gelişerek Türkçede yaygınlık kazanmıştır. Türk telaffuzunda kalın ve uzun ünlülü "Ko(s)", Ada'daki yoğun tarımsal faaliyete Türkçedeki en uygun isimlerden biri olarak ve bu kelimeye ses açısından oldukça yakın bulunan "köy" kelimesine devşirilmiştir (k/oo/ > k/öy).

Tartışma ve Sonuç

"İstanköy" isminde görüldüğü şekilde; Osmanlı İmparatorluğu zamanında, Türkler için yerleşime açılan çeşitli yerlere ait Türkçe kökenli olmayan bazı toponimlerin Türk telaffuzuyla yeniden şekillendirildiği ve Türk dilindeki benzer bir kelime ile yerli hâle getirilip halk dilinde yaygınlık kazandığı görülmektedir. *Limni* (Lemnos) adasına yaz mevsiminde dahi rüzgârlı ve bu sebeple serin olan havası sebebiyle "İlimli", *Tasos* (Thassos) adasına taşlık arazisi sebebiyle "Taşöz" ya da "Taşoz", *Samotraki* (Samothraki) adasına rakım olarak yüksek olması sebebiyle "Semadirek", *Leros* adasına "İleriye", *Patmos* adasına "Batnaz", *Sisam* (Samos¹) adasına bolca yetiştirilen susam bitkisi sebebiyle "Susam", *Kalimnos* adasına ise vaktiyle Ada'da gelişmiş sanatlardan kilimcilik sebebiyle "Kalimno" kelimesine benzemek suretiyle "Kilimli" isminin verilmesi önde gelen örnekler olarak kaydedilmelidir.² Osmanlı Türklerince koyulan bu isimlerin mevcudiyeti, belge ve kayıtlardaki varlığı, Ege adalarının adlarıyla birlikte birer Türk yurdu olarak vatan kabul edildiğini göstermektedir.

Kaynakça

- Berbercan, M. T. (2014). "Yunan Adalarındaki Eski Türk Varlığının Edebî İzleri I: Midilli", *Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 4, s. 13-31.
- Berbercan, M. T. (2016). "Where is the Name of the Island 'Sakiz' Coming from?", *Proceedings of III. International Cesme-Chios History, Culture and Tourism Symposium*

¹ Samos adasının Arapça "sema" kelimesinden geldiği ve adanın yüksekliğini belirtmek suretiyle Arap işgalcilerce bu ismin takıldığı bilinmektedir. Yunan dilinde kelime "Samos" şekline geçmiştir.

² "Midilli" ve "Sakız" ada isimleriyle ilgili olarak bkz. Berbercan, 2014: 19-20; Berbercan, 2016.

- (3-4 Kasım 2016), Ege Üniversitesi & University of Aegean / Chios, İzmir – Çeşme, Bildiriler Kitabı, s. 122-127.
- Berbercan, M. T. (2017). “İstanköy (Kos) Türk Ağzı”, *Adalarda Türk-İslam Kültürü Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Lefkoşa.
- Evliya Çelebi (2013), *Seyâhatname* (İndeksli Tıpkıbasım), Haz. S. A. Kahraman, C. I-VI, Ankara: TTK Yayınları.
- Johnson, F. (1852). *A Dictionary of Persian, Arabic and English*. W. H. Allen: London.
- Halikarnas Balıkcısı (1977). *Hey Koca Yurt*. 2. bs. İstanbul: Hürriyet Yayınları.
- Halikarnas Balıkcısı (1985). *Düşün Yazıları*. 3. bs. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Mütercim Âsım Efendi (2009). *Burhan-ı Katı*. Ankara: TDK Yayınları.
- Parlatır, İ. (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınları.
- Piri Reis (1973). *Kitâb-ı Bahriyye, Denizcilik Kitabı I-II*. Tercüman 1001 Temel Eser: 19, İstanbul.
- Şemsettin Sami (1317). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul.
- TDK Türkçe Sözlük (1955). Ankara: TDK Yayınları.